

Hemel en aarde

Kennen we de hemel?

Het is vandaag Hemelvaartsdag. De dag dat volgens het Bijbelverhaal Christus ten hemel is gevaren: *“Een wolk nam hem mee, zodat ze hem niet meer konden zien” (Handelingen 1:9).*

Het woord “hemel” is ons zeer vertrouwd. Niet alleen vanuit de Bijbel en “onze” liederen van Huub Oosterhuis: de hemel komt ook in allerlei alledaagse uitdrukkingen terug. “Mijn hemel”, “in ’s hemelsnaam”, “dit is de hemel op aarde”, een “hemelse wijn”, “hij is gaan hemelen”, “het is ten hemel schreiend”, enz. Zo lijkt de hemel dus tastbaar. Maar hij is dat toch niet. Wat *is* de hemel nu eigenlijk? Het christelijk geloof ziet de hemel als de verblijfplaats van God en als de plek waartoe de mens na zijn dood kan worden toegelaten om eeuwig voort te bestaan. Een plek waar het verblijf uiterst aangenaam en gelukkig is. “Hemels” aangenaam dus.

De hemel is, zo vertelt ons Genesis 1 vers 1, geschapen tegelijk met de aarde. En opmerkelijk: nog *voordat het licht* werd geschapen (Genesis 1:3). De lichten aan de hemel (zon, maan, sterren) kwamen pas *later* tot stand (Genesis 1:14-18). Zij werden vervolgens *“aan de hemel”* gezet. Maar de hemel als verblijfplaats van de Eeuwige en als bestemming van de mens, is voor ons onzichtbaar; wij zien hem niet, en we weten niet vanuit onze waarneming of onze kennis hoe het er in de hemel aan toe gaat. De hemel, anders dan aarde, zon, maan en sterren, is verborgen voor ons. Dus als wij omhoogkijken, het heelal in turen, vertoont zich *die* hemel niet aan ons. Wel hebben we ons allerlei gedachten over de hemel gevormd: de hemel als tegenpool van het aardse, als het positieve en eeuwige tegenover het negatieve en tijdelijke; verlossing tegenover zonde, bevrijding tegenover lijden en pijn. Gouden pleinen en straten, gouden steden. En heel veel juichen, en zingen: een ideale plek voor de Schola dus...

We kennen zelfs de werkelijkheid niet; ons smalle venster

De Bijbelse hemel is al met al duidelijk een “maat te groot” voor ons voorstellingsvermogen. Maar dat geldt ook voor de *werkelijkheid* zoals wij die met onze zintuigen waarnemen. De beperkingen van onze zintuigen en van onze waarnemingen en beelden worden goed geïllustreerd door de inzichten van de fysica. De begrippen tijd en ruimte hebben in de kwantumfysica een heel andere inhoud dan we altijd dachten. Het bewustzijn, de intentie heeft *invloed op de materie*. Materie kan op meer plaatsen tegelijk zijn, en zonder enige vertraging kan het ene deeltje invloed uitoefenen op een ander deeltje dat zich op enorme afstanden (lichtjaren zelfs) bevindt. Er moet dus een communicatievorm zijn die sneller is dan het licht, en een soort van bewustzijn, bij superkleine deeltjes. Het duizelt je als je dit probeert te bevatten; het lukt je eenvoudigweg niet, de werkelijkheid is oneindig veelzijdiger, complexer en “voorwaardelijker” dan wij ons *kunnen* voorstellen. In feite *kennen* we de ware werkelijkheid dus *niet*: we leven met een incompleet en vertekend beeld, we kijken door een klein venster naar buiten. Net als de gevangenen in de allegorie van de grot (Plato) die vanuit hun grot de *schaduw*en van wat buiten de grot is, aan moesten zien voor de werkelijkheid. Ze konden niet anders: er was geen andere referentie voor hun beleving van wat buiten is dan die schaduw.

Anders denken en kijken; alles is een

In feite lopen we met onze denkbeelden over *tijd, ruimte, hier, nu, verleden, heden en toekomst* als afzonderlijke werkelijkheden over heel dun ijs. De essentie van het universum lijkt juist tegengesteld aan zulke scherpe en absolute scheidslijnen. Dat brengt ons, mensen, in problemen, want we zijn gericht op het maken van *onderscheid*. We zien vooral de afzonderlijke dingen, los van elkaar, en delen onze voorstelling van de werkelijkheid vooral in volgens *tegenstellingen*, niet volgens *gradaties*: we zijn zwart-wit-wezens in ons denken en doen. Maar daarmee doen we dus geen recht aan de werkelijkheid. Steeds duidelijker wordt dat we vanuit eenheid en verbondenheid moeten leren denken en zien, oog moeten krijgen voor de relaties en verbindingen tussen alles en iedereen. We moeten inzien dat de natuur *ook ons* omvat; wij zijn geen toeschouwers maar onderdeel van de natuur.

Dus inderdaad: "er is meer tussen hemel en aarde" dan we waarnemen. De hemel is en blijft vooralsnog een groot wonder, een mysterie. De Bijbel ontraadselt het geheim van de hemel niet, trekt de sluiers niet voor ons weg. De taal van de Bijbel verwoordt dat wat met de hemel wordt bedoeld, niet zo dat het hemelbegrip binnen het bereik van ons voorstellingsvermogen komt. Net zomin als de mensentaal de werkelijkheid zelf kan vangen in woorden.

Maar er is ook een andere taal: een ongewone, uitdagende, visionaire, grensoverschrijdende taal. De gedichten van Huub Oosterhuis die wij mogen zingen, proberen de hemel te duiden. De taal van Oosterhuis getuigt van een liefde die resoneert met de hemel, wat die hemel dan ook *precies* moge zijn. Een taal die de hemel aanraakt; we voelen dat "dit" het is.

Het duiden van de hemel in de liederen: zoeken en voelen

We zingen diverse liederen waarin de begrippen "hemel", "hemelen" en ook "uitspansel", vooral afgeleid van de Bijbelteksten waarop Oosterhuis zich baseert, een belangrijke plaats hebben.

Hoe gaan deze liederen, deze gedichten dus, met de hemel om? Welk beeld van de hemel treffen we daarin aan? Welke accenten plaatsen deze teksten?

Het Onze Vader noemt direct al de hemel, als *de plaats waar God "is"*. Lied 244 (Onze Vader die in de hemel zijt) zegt:

"Onze Vader die in de hemel zijt,

Uw naam worde geheiligd, uw koninkrijk kome,

Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel".

Ik tref de hemel ook aan als *getuigenis* van de glorie van God: Lied 16 (De hemel ontvouwt de glorie van God) zegt: "De hemel ontvouwt de glorie van God, het uitspansel roemt het werk van zijn handen." De hemel is in

dat gedicht getuigenis van glorie en roem. Maar die formuleringen beschrijven nog niet de hemel *zelf*, haar gestalte en eigenschappen.

De hemel is in een ander gedicht ook de plaats waar we onze eigen verantwoordelijkheid niet op mogen *afschuiven*. Lied 65 (Lied van Mozes) zegt: “De hemel mag horen. Maar luchtruim en wolken, zon maan en sterren hebben geen oren. Zomin als de aarde met bomen en dalen en bergen en stromen *jij, mens, hebt de oren, het hart*. Nu geef Hem gehoor, wees niet langer in dromen, in vluchtige dromen verward. (...) Hij leerde je woorden. Hij heeft ze gegeven, van zuiden tot noorden een land om te leven van westen tot oosten van zee tot zonsopgang je rots en je vader. Hij spoorde je op in de nacht, Hij heeft je gevlogen, Hij leerde je vliegen, Hij strekte je vleugels met kracht. (...) Nu kies dan het leven. Het daalt uit de hemel als dauw op de aarde, als licht uit het donker, het komt als een stormwind met stoten en vlagen, jij kunt het volbrengen in vlagen van donker en licht. Gezegend je nachten, gezegend je dagen, je hart, je verstand je gezicht.”

Wijzelf zijn zo toegerust dat *we kunnen horen en voelen*, we hebben oren en een hart. Wij zijn dus *als eersten aan zet* op deze aarde, niet de hemelen.

De hemelen zijn de *bron van gerechtigheid*. Lied 127 (Het lied “Rorate”) zegt: “Dauwt, hemelen, van omhoog, en wolken, regent de gerechte.”

De mens ervaart de hemel als “*te hoog*”, God is *te ver*: Lied 232 (Kom bevrijden) zegt: “In de hemel onze vader in *een hemel die te hoog is waarom zijt Gij niet op aarde hier nu God in mensen vrede?* Zijt Gij God en niet bij machte moord en doodslag te voorkomen? Waarom geeft Gij ons de vrijheid elkaar zinloos te doen lijden? Scheur de wolken kom bevrijden. “ Een dringende oproep dus aan God om de wolken uiteen te rukken en tot ons te komen, op deze aarde, opdat wij worden bevrijd.

Ook Lied 326 (Zo hoog als gij troont in uw hemel – ps. 113) benadrukt de hoogte, de verhevenheid van de hemelen, maar dan in relatie tot een *diep buigen* van God om ons mensen te zien op deze aarde. Zo diep is dat buigen dat God *in onze harten woont*, zegt dit lied. En niet de sterren “loven en prijzen”, maar *mensen die Zijn Naam “volbrengen”*:

“Zo hoog als gij troont in uw hemel zo diep buigt Gij neer om te zien, zo diep, om te zien deze aarde. Zo wijd als het oosten en westen moge opklinken de lofzang. Boven de drommen der volkeren uit zijt Gij verheven. Hoog boven alle hemelen licht.

Niet de sterren loven en prijzen uw naam. Maar mensen die uw Naam volbrengen.

Knielende bij hun noodlijdende naasten. Niet de opgaande zon. Niet de zacht schrijnende manen maar uw dienstknecht mensen die de vreemdeling tegemoet gaan loven en prijzen uw Naam.

Woont Gij in de hemel? Gij woont in hun harten.

Zij sjarren de vernederden op uit de modder. De verstotenen sjarren zij op uit het stof van de aarde en nodigen hen aan hun tafels. Vrouwen onvruchtbaar worden moeder van dochters en zonen. Zij loven en prijzen uw Naam. “

In dit gedicht is God dus zelfs verheven *boven* de hemelen.

Dit *neerbuigen, nederdalen* vanuit de hemel naar de mens toe, vinden we ook in Lied 343 (Lied van stem en stad):

“Een stad zal uit de hemel dalen tuin in bloei aan lichtend water vrouw in bruidstooi van godswege en een stem roept “Ik maak alle dingen nieuw” zo staat geschreven.

Wij, onder wolkkolommen diep in stegen mensen van de straat vandaag nog hier en morgen waar gebleven zal ooit aan ons geschieden wat geschreven staat? Zal ooit aan ons geschieden wat geschreven staat?”.

Het bovenstaande laat zien dat de hemel steeds direct in verband wordt gebracht met de aarde, de mens. Een hemel dus die ons niet onberoerd laat: hij ziet de aarde en de mensen daarop, en getuigt van het lijden. Hij is ook onze bron, inspiratie. En hij spoort ons mensen aan om in actie te komen op deze aarde.

We kennen de hemel niet, en toch ook wel

De wijsgeer Immanuel Kant onderscheidde vier kernvragen voor de mens: “Wat kan ik weten? Wat moet ik doen? Waarop kan ik hopen? Wat is de mens?”.

Veel echt *weten* kunnen we (nog) niet, maar het essentiële *doorvoelen en ervaren* we wel degelijk: de kern van alles is de liefde. Die moeten we “*doen*”. En we mogen erop *hopen*, uiteindelijk in ultieme liefde te worden opgenomen.

En *wat is dan de mens?* “Gij hebt hem bijna goddelijk gemaakt”. Door mensen te zijn van liefde, valt alles op zijn plek en knaagt de onzekerheid over wat wij niet kunnen weten, minder aan ons. Het is dan “goed’ allemaal, we voelen dat heel sterk in ons lijf en het kalmeert ons, verzacht ons piekeren en twijfelen. De krachten die ons vanuit de liefde beheersen, overweldigen al het beperkte, kapotte, negatieve. We hoeven onszelf dan ook niet vertwijfeld af te pijnigen met allerlei vragen en onzekerheden: er kan rust in ons neerdalen. Er is een “zeker weten” dat het goed is zo. We kunnen *vertrouwen* hebben. Ik denk dat we dan al een stukje hemel ervaren. Een vrede “die alle verstand te boven gaat”.

Sterrenstof en liefde: kinderen van de hemel

Wij mensen zijn gemaakt van sterrenstof. We zijn letterlijk kinderen van de hemelen. En tot de sterren zullen we “wederkeren”. Maar eerst en vooral is er toch: de aarde. Daar moet “het” gebeuren, linksom of rechtsom. Laten we geen kramp in de nek krijgen door zoekend en vragend naar de hemel te blijven staren: aan onze voeten worstelen de “vernederden in de modder”. Laat voor ons gelden: “De verstotenen sjarren zij op uit het stof van de aarde en nodigen hen aan hun tafels.”

Onze beperkingen bij het waarnemen en doorgronden van de hemel staan niet in de weg aan de *ervaring van het hemelse*: we “*weten*” ten diepste wel degelijk waar het om gaat: alles is verbonden met de liefde. Die draagt de hemel in zich, en zo doet de hemel door en in ons zijn liefdewerk op aarde.

“En dat ik dit was en geen ander, dit overschot van stof van de aarde: dit was mijn liefde. Hier ben ik.”

Ik wens jullie allen een inspirerende Hemelvaartsdag.

Rob Brussee, Leidschendam,

21 mei 2020 (Hemelvaartsdag)